

Nijsten, G., *In the Shadow of Burgundy. The Court of Guelders in the Late Middle Ages* (Cambridge Studies in Medieval Life and Thought. Fourth Series 58; Cambridge: Cambridge University Press, 2004, xxii + 470 blz., £65,-, ISBN 0 521 82075 8).

Historici hebben altijd meer belangstelling getoond voor de graafschappen Vlaanderen en Holland dan voor het hertogdom Gelre. Er zijn tal van bronnenpublicaties en studies verschenen over de graven, hun relatie met hun onderdanen en over hun activiteiten op cultureel gebied, maar de hertogen bleven veelal buiten ieders aandacht. Dat verklaart de impact van de dissertatie van Gerard Nijsten, *Het hof van Gelre. Cultuur ten tijde van de hertogen uit het Gulikse en Egmondse huis (1371-1473)* uit 1992, die al een jaar later een vermeerderde tweede druk beleefde. Nijsten maakte als eerste een reconstructie van het hof van de hertogen van Gelre in de late middeleeuwen en hun bemoeienissen met cultuur, zoals onder meer schilderkunst, literatuur, beeldhouwkunst en siersmeedkunst. Hij baseerde zich in hoofdzaak op het hertogelijk archief en de stedelijke archieven van Arnhem, Geldern, Grave, Nijmegen, Roermond, Venlo en Zutphen, die bijzonder veel materiaal voor zijn onderzoek bleken te bevatten. Jan van Herwaarden oordeelde in zijn bespreking in de *BMGN* 1994 (279-280) dat de studie van Nijsten 'een waardevol boek' was, maar dat sommige zaken beter uitgewerkt en in een breder kader geplaatst zouden moeten worden. Inmiddels is er een Engelstalige editie van de studie van Nijsten verschenen onder de titel *In the Shadow of Burgundy. The Court of Guelders in the Late Middle Ages* in de *Cambridge Studies in Medieval Life and Thought*, waarin de kritiek van Van Herwaarden goeddeels is verwerkt.

Nijsten heeft deze vertaling namelijk aangegrepen om zijn werk ingrijpend te bewerken, waarbij hij volop gebruik maakt van het vele nieuwe onderzoek dat sinds 1993 is gedaan naar vorsten en hun entourages (hofordonnanties), hun reisgedrag, hun betrokkenheid bij literaire werken en hun uitgaven op cultureel gebied, om maar enige aspecten te noemen. Hij kan nu dan ook goed vergelijkingen maken met de hoven van de hertogen van Bourgondië, de graven van Holland en diverse vorsten in het Duitse rijk. Dat heeft zijn studie onmiskenbaar meer diepgang en urgentie gegeven. Nijsten toont aan dat het hof van de Gulikse hertogen een eminente plaats innam in het Nederrijnse gebied en dat hun culturele activiteiten in veel opzichten toonaangevend waren. Dat veranderde na 1423 met de komst van de Egmondse dynastie. De nieuwe hertogen van Gelre waren afkomstig uit een adellijke familie uit het graafschap Holland, die geen bijzondere achtergrond had. Zij bezaten geen andere vorstendommen, zoals hun voorgangers uit het Gulikse huis. In tegenstelling tot deze voorgangers wisten de Egmondse hertogen ook nooit een officiële belening van hun leenheer, de Duitse koning-keizer, los te krijgen. Na 1423 konden de hertogen van Gelre zich financieel niet meer zoveel veroorloven, zodat zij moeite hadden om hun prestige en status te etaleren naar de buitenwereld. Zij raakten dan ook in cultureel opzicht ver achter op de

hertogen van Bourgondië, die na 1473 het hertogdom bij hun bezittingen zouden voegen.

Uit deze ontwikkelingen valt op te maken dat *In the Shadow of Burgundy* geen gelukkige nieuwe titel is, want zij is alleen trefzeker voor de periode 1423-1473. Er vallen voor de Egmondse periode wel meer aanvullingen en opmerkingen te maken, omdat Nijsten geen nieuw archiefonderzoek heeft verricht of oudere bronnenpublicaties heeft herlezen. Zo constateert hij dat er onder de Egmondse hertogen diverse genealogieën zijn verschenen, waarin de familie Egmond haar afkomst probeerde ‘op te krikken’ door connecties met de Trojanen in elkaar te zetten. Nijsten heeft echter niet achterhaald dat Jan van Egmond, de ruwaard voor hertog Arnold, in 1423 geprobeerd heeft een graventitel voor hemzelf en zijn nakomelingen te verwerven juist om de status van zijn geslacht te verhogen. Rooms-koning Sigismund heeft een akte voor een verheffing tot graaf wel opgesteld, maar nimmer uitgevaardigd. Het ontwerp van deze akte is te vinden in het hertogelijk archief (Buren Aanw. 1884 nr. 19.131-134); zij wordt ook gemeld in Altmann, *Die Urkunden Kaiser Sigismunds*. Regesta imperii XI, nr. 5932.

Nijsten stelt elders dat ‘not one of Guelders’ rulers ever made any statement of his ideas or his personal opinions, let alone of his feelings’ (129). Dat is onjuist, want er is (om één voorbeeld te noemen) een verklaring van Arnold uit april 1436 voorhanden, waarin hij klaagt over het optreden van de stadsbesturen van Nijmegen, Roermond, Zutphen en Arnhem, die hem beletten zijn macht naar behoren uit te voeren. De verklaring komt uit het stadsarchief van Elburg, maar Nijsten had die kunnen terugvinden in Nijhoff, *Gedenkwaardigheden IV*, liii-lxii.

Ook staat Nijsten nauwelijks stil bij het wijdverspreide tumult dat ontstond nadat Adolf in 1465 Arnold gevangen had genomen en weigerde om hem vrij te laten. Deze familietwist werd zelfs in kronieken in Frankrijk vermeld, want het was ongekend en ongehoord dat een vorstenzoon zijn vader zó behandelde. Bovendien werden er op initiatief van Adolf berichten verspreid dat Arnold homoseksuele activiteiten (‘peccatum sodomiticum als van stommen sunden’) had verricht. De aanhangers van de gevangen hertog voelden zich genoodzaakt publiekelijk deze aantijgingen te bestrijden, blijkens een akte uit 1466 in Lacomblet, *Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins IV*. Dergelijke zaken moeten de status en het internationale aanzien van Gelre en zijn vorstenhuis beslist geen goed hebben gedaan.

Deze opmerkingen zijn enkel bedoeld als bewijs dat aanvullend onderzoek in archieven en bronnenpublicaties bepaalde kwesties meer hadden kunnen aanscherpen. Zij doen niets af aan de constatering dat deze Engelse editie van Nijsten een belangrijke verbetering op zijn eerdere Nederlandse versie is en nog meer een standaardwerk is geworden voor de Gelderse geschiedenis. Hopelijk draagt deze uitgave er ook toe bij dat het onderzoek naar het Gelders verleden eindelijk eens uit de schaduw van omringende vorstendommen komt.

Michel van Gent, Instituut voor Nederlandse Geschiedenis

Flipse, A., *'Hier leert de natuur ons zelf den weg'. Een geschiedenis van natuurkunde en sterrenkunde aan de VU* (Historische reeks VU 6; Zoetermeer: Meinema, 2005, 280 blz., €22,50, ISBN 90 211 4084 5).

De oprichting van een faculteit voor wis- en natuurkunde in 1930 was het begin van het einde van de Vrije Universiteit als gereformeerde universiteit. Toen de VU in 1905 dezelfde bevoegdheden kreeg als de andere universiteiten, was daaraan de voorwaarde verbonden dat binnen vijftig jaar naast theologie, rechten en letteren ook een vierde faculteit geopend zou worden. Geneeskunde was vooralsnog te duur, en dus werd het wis- en natuurkunde. Maar vakken als wiskunde, natuur- en scheikunde en astronomie (daar begon men mee) verschilden wezenlijk van de voor 1930 al gedoeerde vakken. Daar was het evident dat de gereformeerde beginselen een stempel drukten op onderwijs en onderzoek. Bijbelwetenschap was bij gereformeerden iets anders dan bij katholieken en over de geschiedenis dachten gereformeerden heel anders dan liberalen. Maar was er zoiets als een gereformeerde natuurkunde? Werd wiskunde door gereformeerden op een andere manier bedreven dan door hervormden of katholieken? Van meet af aan heeft men in orthodox-protestantse kring met dit probleem geworsteld. J. Woltjer, hoogleraar klassieke talen aan de VU, was al in 1914 bereid toe te geven dat dat niet zo was. In de theologie, rechten en letteren levert het gereformeerde geloof leidende beginselen, maar niet in de natuurkunde. 'Hier leert de natuur ons zelf den weg,' zei hij. En dat was precies wat de achterban vreesde. Daar heerste wantrouwen tegenover de natuurwetenschap, die men associeerde met materialisme en atheïsme. Zelfs als de nieuwe hoogleraren overtuigde gereformeerden zouden zijn, dreigde dan toch niet het gevaar dat zij (of hun studenten) door de omgang met de 'neutrale' natuurwetenschap zouden vervreemden van hun gereformeerde uitgangspunten?

De geschiedenis van de wis- en natuurkundige faculteit van de VU is om die reden een boeiende episode in de eeuwenlange confrontatie tussen geloof en wetenschap en in het boek dat de jonge wetenschapshistoricus Ab Flipse heeft geschreven over de afdeling Natuur- en Sterrenkunde (een van de afdelingen die in 1930 meteen van start gingen) is die confrontatie dan ook de rode draad van het verhaal. Het is een recht toe recht aan geschreven boek geworden, goed gedocumenteerd en prettig uitgegeven. Natuurlijk moest Flipse concessies doen aan het verlangen dat het ook een gedenkboek moest zijn; tegen het eind wordt het dus wel eens vervelend om al die hoogleraren met hun medewerkers en hun onderzoeksterreinen vermeld te zien. Maar echt storend is dat niet. Als ik al een minpunt moest noemen, zou ik erop wijzen dat Flipse zich vaak erg op de vlakte houdt en geen eigen oordeel geeft; hij documenteert, maar beoordeelt niet. Dat is jammer, want gedenkboeken worden interessanter naarmate de auteur vrijer, onafhankelijker, kritischer is. Of vergt dat een ervaring en een reputatie die een beginnend historicus nog niet kan hebben?